

ACC. N:R M. 14369: 1-7.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Arthur Levinsson, Örebro*
Härad: *Mo* Berättare: *Selma Lveningsson, Örebro (uppt: s-mor)*
Socken: *Örebro* Berättarens yrke: *lantbr. hustru*
Uppteckningsår: *1957* Född år *1878 i Åsenhöga*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gudstjänst och nattvardsgång. s. 1-7.

LUF 107

1)
ACC. NR M. 14369:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gudstjänsten.

Högmässogudstjänsten benämndes högmässa och detta namn fortlevér
än i dag. Den som benämndes högmässa hölls alltid på förmiddagen

10-11. Eftermiddagsgudstjänst eller sentjänst som den också
kallades var tiden kl.15. Vespergudstjänst tid 17-18. Julottan
här kunde tiden vaiera från 4-7 på morgonen beroende av att

här i detta pastorat (Stengårdshults) i vilken finnes två

präster i fem församlingar varje präst hade två julottor
vardera, den femte församlingen kunde istället få annandagsotta.

Vid sekelskiftet voro gudstjänsterna mera talrikt besökta än
vad de nu är, både av vuxna och ungdom, något skiftande i kyr-
kobesöken emellan husbondefolk och tjänare har jag intet hört

om. De betydelsefullaste gudstjänsterna var ju i första hand
högtidernas tjänster den allra förnämsta var julens. Sedan
kom första sönd. i advent, första böndagen och allhelgonsdag.

Att övervara gudstjänst i annan församlings kyrka förekom,
de äldre omtalar sådana kyrkvandringar på både en, två mil och
kanske ännu längre. Om det var några bestämda söndagar känner

Snf 107
/.

2)

ACC. NR M. 14369:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

jag inte till. Men vissa församlingar hade s.k. offerkyrkor
vilket innebar att denna församling hade rätt att till kyrk-
liga ändamål inom församlingen använda de upptagna kolektmed-
len. En sådan kyrka fanns till något år in på 1900 talet i
Valdshults församling i Stengårdshults pastorat, men sedan
denna kyrka nedbrann i början av 1900 och en ny uppfördes
försvann detta privilegium. Till denna kyrka vandrade folk
från övriga församlingar någon gång under året, mest ungdommar
kanske på grund av att det var en offerkyrka. Men även till
andra kyrkor förekom vandringar mycket beroende av ordets
förkunnare, t.ex. Valldenström. Men ner till långt i Väster-
götland brukade folk vandra eller åka efter häst för att höra
en viss präst. Klädseln spelade nog en viss roll i äldre tid.
Männen hade om möjligt svarta eller blå kostymer som användes
vid kyrkogången så och kvinnorna hade mörka kläder jag minnes
särskilt att kvinnorna åtminstone de äldre hade på huvudet
en svart (taftduk) ett huvudkläde som var garnerad med spetsar
Kyrkstigar vilka var genvägar som gick rätt igenom de stora

3)

ACC. NR M. 14369:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3.

skogarna funnes , männen gick i en flock och kvinnfolken i en
men ej längre ifrån varandra än att de hade ett vist sällskap
med varandra. Långt tillbaka särskilt på vintern gingo nog

åtminstone kvinnorna in i sockenstugan för att värma sig, på
sommaren samlades man på kyrkbacken där man samtalade om ak-
tuella händelser. I min tidiga barndom alltså i början av 1900

fanns det krog i Öreryd där utskänkning av öl förekom, och det
var nog många ~~sox~~ av de manliga gudstjänstbesökarna som

besökte denna efter tjänstens slut. Längre tillbaka var det
också vanligt att männen hade fickpluntor med sig till kyrkan
och bjöd varandra på den s.k. kyrksupen. Kyrkorna saknade på
den tiden ofta uppvärmningsmöjligheter och det kanske var 25-

30 gr. kallt på vintern och gudstjänsten höll då många gånger
på två timmar. Det var därför inte så underligt att många be-

hövde också en lekamlig uppvärmning. I min församlings kyrka

har mig veterligt ej förekommit några rangplatser , men i andra

kyrkor där det fanns adliga eller andra högt uppsatta personer

hade dessa sin bestämda plats. Om oväsen förekom bland dem

4)

ACC. N:R M. 14369:4FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

..... som ej gingo in till gudstjänsten, vem som höll ordning på dessa
..... vet jag ej bestämt, men skulle tro att den sk " kyrkstöten"
..... hade ansvar för detta men även lagens väktare Fjärdingsmannen.

..... Kvinnorna brukade efter intagen plats i kyrkan upplösa och
..... lägga ner sin huvudduk på axlarna så den verkade som en halsduk.
..... Kvinnorna hade också med sig kryddor, konfekt även " luktvatten"

..... parfym som de använde under tjänsten, manfolken fingo trösta
..... sig med snusdosans innehåll. Så långt jag minnes tillbaka
..... reser sig församlingen när prästen läser texten, men förr före-
..... kom det att de som hade sorg satt still under läsningen, men *???*
..... görs ingen åtskillnad. Prästens längd på predikan så också
..... hans uppträdande var mycket individuellt allteftersom han var
..... låg eller högkyrklig till sin läggning. Nog kommer jag ihåg
..... en präst som använde en lång vit duk vid altaret vad det skulle
..... hava för betydelse känner jag inte, men dessa präster var van-
..... ligen.
..... chartuaner. Något knäfall från församlingens sida har jag
..... intet hört om. När ej kyrkorgel fanns ledde klockaren psalm-
..... sången från läktaret och församlingen försökte följa med så

5)

ACC. N:R M. 14369:5.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5.

gott det gick. Men det var inte säkert att klockaren hade
samma melodi på samma psalm varje gång. Nog sjöng man Psalmerna
mycket släpigare förr än nu. Sången blev betydligt bättre i

kyrkorna sedan orgeln infördes och en kompetent organist kom
till. Att män och kvinnor sjungit var sin vers på Psalmen
förekommer ännu och benämnes växelsång. Psalmodikon användes

men detta har jag inget minne utav. Numera stannar även kvin-
norna kvar under det prästen läser kungörelser, med ej förr.

Uttryck för lysning till äktenskap benämndes "lysesedel"

Kollekt upptogs på två sätt dels vid utgången plaserades ett
bord eller en sparbössa i vilken församlingen fingo lägga sin

kollekt eller upptogs den medelst håvgång. Håven var en påse
av tyg fastsatt på en lång käpp, på håven kunde i botten på

denna vara en liten bjällra som pinglade, se skissen vid sidan
om. Samma sed vid kollektupptagning förekommer ännu. Håvgången

utföres av kyrkvärdarna som börjar framme vid altaret och går

en på vardera sidan utmed gången och sticker in håven i varje

bänkrad utefter gången och går sedan upp till läktaret när det

6
ACC. N:R M. 14369:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

är färdigt ställes hävarna vid altarringen tills tjänsten är avslutad. Nog har det förekommit att unga präster och fattiga sådana med studieskulder fått tillstånd att predika i vissa begärda kyrkor och efter kyrkan fått för sin egen del upptaga kollekt. Prästens andaktsstund ute i församlingen förekom en gång om året i oktober mån. före mantalsskrivningen, denna sed förekommer ännu här fastän i förändrad form. På adertonhundratalet och något år in på 1900, var det för en många en skräck att gå till husförhören, varje hushåll ropades upp i tur och ordning allteftersom de var uppskrivna i församlingsboken, det uppropade hushållet fick träda fram till prästen och i tur och ordning svara honom, kunde han svara dåligt fick han stå där så mycket längre, förhören skedde i katekesen och tiden före husförhören var det ett ivrigt läsande i katekesen. Var det någon som ej kunde svara gott nog kunde prästen hindra en sådan person att uttaga lysning sades det, men om så skett vet jag ej. Varje "rote" by eller flera byar var en rote varje gård i en sådan rote hade husförhör i tur och ordning. Efter förhöret

6.

7)
ACC. NR M. 14369:2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

skulle alla trakteras med mat och dryck i riklig mängd

Nattvardsgång. Hur många gånger en sådan anordnades förr känner

jag ej. Numera utkommer en predikotur vid början av året där

anmärkt den sönd. nattvarsgång förekommer. Förr skulle jag

tro att man från den ena sönd. till den andra pålyste när

det skulle bliva nattvarsgång. Ja här är mycket som jag ej

kan säkert besvara, men vinet förvarades hos prästen eller

hos kyrkovärdarna. Anmälningen skede till prästen före guds-

tjänstens början. (ej numera) Skriftemål förekom före pre-

dikans början. något enskilt förhör vet jag ej om.

Klädseln var svart eller i varje fall mörk. Nattvardsgästerna

sutto längst fram i kyrkan. Efter någon direkt cosial ordning

vet jag inte av vid uppgången till altarringen. Men gifta

gingo tillsammans och även deras barn vid sidan om dem. Om

mannen hade överrock på avtogsdenna före framgången till

nattvarden. Efter nattvardsfirandet skulle man iaktaga ett

ordentligt uppförande sedan under dagen ej deltaga i några

nöjen eller upptåg.